

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В РІЗНИХ ПРОФЕСІЙНИХ ГРУПАХ

В.Ф. Казібекова

кандидат психологічних наук, доцент кафедри практичної психології

Херсонський державний університет

Поняття комунікативної компетентності як узагальненої комунікативної властивості особистості, що об'єднує розвинуті комунікативні здібності та сформовані вміння і навички міжособистісного спілкування, знання про основні його закономірності та правила досліджувались в роботах багатьох науковців (О. Бодальов, Л. Долинська, Ю. Ємельянов, В. Кан-Калік, Є. Клімов, Є. Коблянська, В. Куніцина, Я. Коломінський, О. Киричук, Л. Петровська, В. Семиченко, Л. Орбан-Лембрик, Т. Титаренко, Ю. Швалб, Т. Яценко та інші).

Науковим підґрунтям у вирішенні проблеми підготовки майбутніх фахівців до професійного спілкування є психологічні концепції спілкування. Методологічні проблеми спілкування аналізуються у працях К. Абульханової-Славської, Г. Андрєєвої, О. Бодальова, С. Максименка, О. Леонтєва, Б. Паригіна та інших авторів. Проблема спілкування широко представлена в межах особистісно-діяльнісного підходу (О. Леонтєв, С. Максименко, С. Рубінштейн), становлення особистості, зумовлене характером взаємодії з оточенням, вивчали Б. Ананьєв, Г. Балл, О. Бондаренко, Л. Виготський, В. Галузяк, О. Запорожець, В. Кан-Калік, О. Ковальов, Р. Павелків, В. Семиченко, В. Татенко, В. Ямницький, Т. Яценко). Професійне спілкування розглядається з позицій професійної орієнтації та професійного самовизначення особистості (М. Захаров, Є. Клімов, В. Колінько); психолого-педагогічні умови та засоби розвитку комунікативного потенціалу особистості представлені в роботах Ю. Ємельянова, В. Каплінського, М. Коць, В. Куніциної, Л. Петровської та інших. Окремі сторони процесу професійної підготовки аналізуються в роботах сучасних вітчизняних науковців: професійна компетентність та успішність психолога (Ж. Вірна, Н. Пов'якель, Н. Чепелева

[4]), становлення особистості психолога в навчально-виховному процесі (О. Бондаренко, Ю. Долинська, В. Панок, О. Подолянюк), розвиток професійно важливих якостей психолога (О. Власова, В. Волошина, Н. Пророк, Т. Федотюк).

Предметом нашого дослідження є психологічні особливості виявлення комунікативної компетентності в різних професійних групах.

Під комунікативною компетентністю розуміють здатність встановлювати і підтримувати необхідні контакти з іншими людьми, певну сукупність знань, умінь і навичок, що забезпечують ефективне спілкування. Вона передбачає вміння змінювати глибину і коло спілкування, розуміти і бути зрозумілим для партнера по спілкуванню. Комунікативна компетентність формується в умовах безпосередньої взаємодії, тому є результатом досвіду спілкування між людьми.

Виокремлюють такі складові комунікативної компетентності:

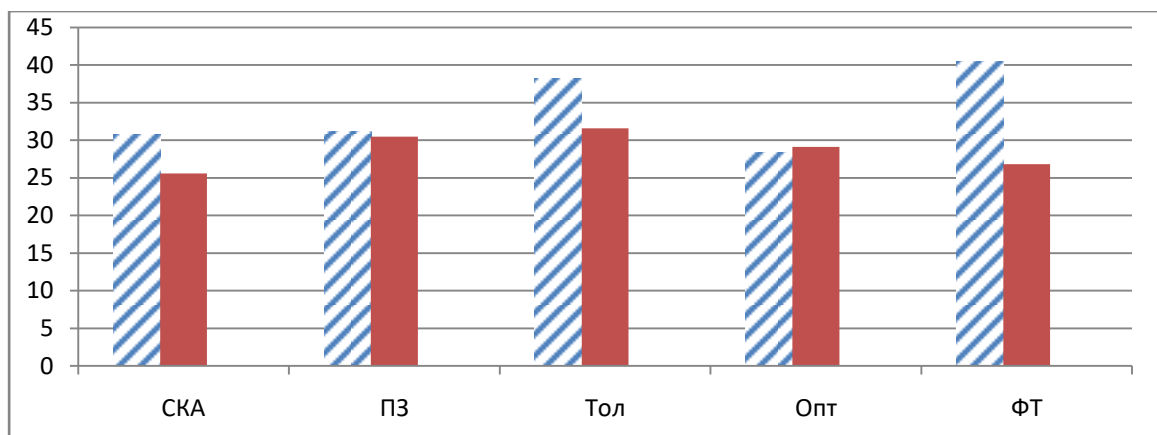
- орієнтованість у різноманітних ситуаціях спілкування, яка заснована на знаннях і життєвому досвіді індивіда;
- спроможність ефективно взаємодіяти з оточенням завдяки розумінню себе й інших при постійній видозміні психічних станів, міжособистісних відносин і умов соціального середовища;
- адекватна орієнтація людини в самій собі – власному психологічному потенціалі, потенціалі партнера, у ситуації;
- готовність і вміння будувати контакт з людьми;
- внутрішні засоби регуляції комунікативних дій;
- знання, вміння і навички конструктивного спілкування;
- внутрішні ресурси, необхідні для побудови ефективної

комунікативної дії у визначеному колі ситуацій міжособистісної взаємодії [2].

Дослідження комунікативної компетентності студентів-психологів та курсантів ВНЗ МВС України здійснювалось поетапно за допомогою спеціально підбраного комплексу психодіагностичних методик, функціональне призначення яких відповідає меті та завданням дослідження. У дослідженні взяли участь курсанти четвертого курсу Одеського державного університету

внутрішніх справ (30 осіб) та студенти-психологи четвертого курсу Херсонського державного університету (30 осіб). Середній вік досліджуваних – 22 роки. Склад вибірки за статтю ми не враховували. Ми скористались наступними методиками: «Опитувальник комунікативної компетентності» (Е.Ф. Зеєра, Е.Е. Симанюк), «Комунікативні уміння» (Л. Михельсона в адаптації Ю.З. Гільбуха).

На першому етапі вивчався рівень сформованості комунікативної компетентності за допомогою методики «Опитувальник комунікативної компетентності» Е.Ф. Зеєра, Е.Е. Симанюк (див. рис. 1).

Рис. 1. Середні значення (у балах) показників комунікативної компетентності студентів-психологів та курсантів

□ – психологи

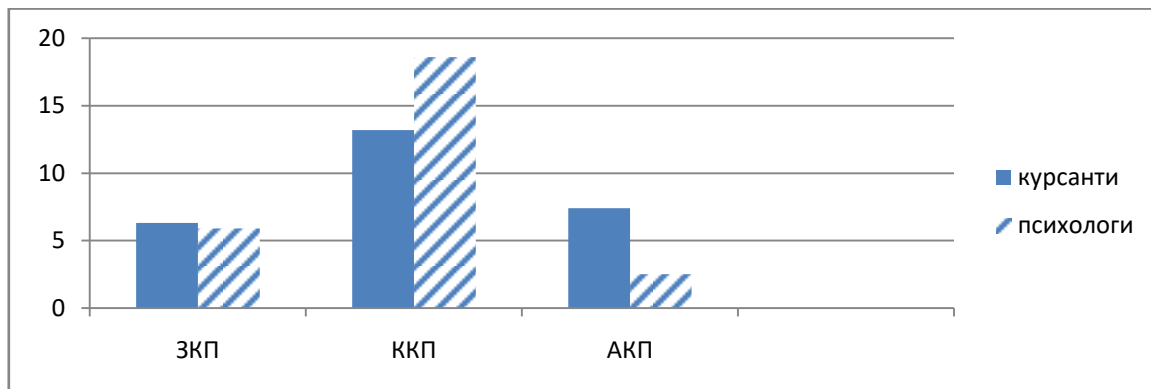
■ – курсанти

СКА – соціально-комунікативна адаптивність, ПЗ – прагнення до згоди, Тол – толерантність, Опт – оптимізм, ФТ – фрустраційна толерантність

Спостерігаємо тенденцію вираженого зниження показників фрустраційної толерантності від курсантів до психологів. Це означає, що у студентів-психологів більш виражені здатність протистояти різного роду труднощам, саморегуляція емоційних станів, вміння володіти собою в емоціогенних ситуаціях, мовленнєва стриманість, ніж у курсантів.

Таким чином, у психологів більш виражені соціально-комунікативна адаптивність, толерантність і фрустраційна толерантність в порівнянні з курсантами. У показниках прагнення до згоди і оптимізму значущих відмінностей не спостерігається.

Розглянемо середні значення показників комунікативної компетентності за методикою комунікативних умінь Л. Михельсона у випускників психологів і курсантів (див. рис. 2).

Рис. 2. Середні значення розвитку комунікативних умінь (в балах) у досліджуваних психологів та курсантів

ЗКП – залежні комунікативні позиції, ККП – компетентні комунікативні позиції, АКП – агресивні комунікативні позиції

Отже, узагальнення отриманих в ході дослідження даних дає підставу стверджувати, що у випускників-психологів комунікативна компетентність розвинута на більш високому рівні, ніж у випускників-курсантів.

Для виявлення статистичних відмінностей в показниках комунікативної компетентності студентів-психологів і курсантів застосовувався метод порівняння двох вибірок за допомогою параметричного критерію математичної статистики t-критерію Стьюдента.

В ході проведенного емпіричного дослідження були отримані такі результати. Майбутні фахівці-психологи мають значуще більш розвинуту комунікативну компетентність, яка передбачає такі складові: соціально-комунікативну адаптивність ($p \leq 0,01$): вони більш гнучкі в спілкуванні, уміють взаємодіяти з самими різними людьми, пристосовуватися до мінливих соціальних обставин, толерантність ($p \leq 0,001$): більш терпимі до чужої думки, поглядів, звичок, фрустраційну толерантність ($p \leq 0,001$): протистояння життєвим труднощам, саморегуляція емоційних станів, ніж майбутні фахівці поліції. Також випускники психологів є статистично значуще більш

компетентними і менш агресивними в професійній взаємодії, ніж випускники курсанти.

Література:

1. Милославська О.В. Особливості формування емоційного інтелекту та комунікативної компетентності студентів. *Психологические особенности личности современного студента : (сборник статей преподавателей кафедры общей и прикладной психологии, посвященный 20-летию НУА)*. Х. : Харьк. гуманитар. ун-т «Нар. укр. акад.», 2011. С. 26–32.
2. Низовець О.А. Розвиток комунікативної компетентності в процесі професійної підготовки майбутніх психологів *Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами*: зб. наукових праць. №3(5). К. : Університет «Україна», 2012. С.246-254с.
3. Мась Н.М. Психолого-педагогічний аналіз умов професійної підготовки майбутніх військових психологів на основі компетентнісного підходу *Проблеми екстремальної та кризової психології* : зб. наук. праць. Х. : ХНУ, 2012. Вип. 3, Ч.2. С. 85-93.
4. Чепелева Н.В. Формування професійної компетентності в процесі вузівської підготовки психолога-практика *Актуальні проблеми психології*. К. : Інститут психології АПН України. 2011. Вип. 19 –279 с.